

Unde ait *P. Segneri* non esse obligationem repetendi Confessiones, « nisi in casu manifestæ necessitatis, et in quo error sit evidens. » Neque relapsus sunt certa indicia nullas fuisse Confessiones factas, præcipue si per aliquod tempus non ceciderit, aut si antequam caderet sibi aliquam vim fecerit. Aliud tamen judicium fieri debet, si pœnitens plerumque statim ceciderit, post duos nempe, vel tres dies à Confessione facta, quin aliquo modo tentationi obstitit, tunc enim videtur moraliter certus doloris ac propositi defectus.

CAPITULUM II.

De Interrogationibus faciendis pœnitentibus rudibus.

21. Non speret huc meus lector me sermonem facturum de omnibus doctrinis ad Dei et Ecclesiæ præcepta pertinentibus, quoad ea quæ in ipsis permittuntur, aut prohibentur; de his enim satis actum in *Opere Morali* (*Tom. I. l. 3. ex n. 14.*) Hic tantum annotabimus interrogations à Confessario plerumque facientes pœnitentibus rudibus, qui judicantur non sufficienter suam conscientiam perquisisse; et pauca alia quæ præcipue notari debent, ad proximū maxime facientia, aliter quam speculative tractantur.

22. Circa I. præceptum. Interroget 1. pœnitentem, an mysteria fidei calleat; nam si quatuor mysteriorum principalium ignorantia teneatur, nempe Deum esse, remuneratorem esse boni et mali, mysteria Sanctissimæ Trinitatis et Incarnationis ac mortis Jesu Christi, erit absolutionis incapax, juxta propositionem 64. proscriptam ab Innocent. XI. Item an sciat Symbolum fidei, præcepta Decalogi, Sacra menta, etc. saltem in substantia. Sed hic bene advertit celebris ille, et doctus Missionarius P. Leonardus à Portu Maurito in suo *Discursu mystico, et morali*, num. 26. teneri Confessarium instruere pœnitentes rudes in Mysteriis fidei, saltem in quatuor principalibus; quapropter sic subjugit: « Bonum non est consilium dimittere similes ignaros, ut ab aliis haec doceantur, quia nullus alius sperabitur fructus, nisi ut sic ignari remaneant; ideoque expediens est breviter eos docere prædicta Mysteria principalia, efficiendo pariter, ut secundum efforment actus Fidei, Spei, Charitatis, et Contritionis, obligando tamen eos, ut imposterum perfectè instrui se faciant circa cætera mysteria scitu necessaria de necessitate præcepti. » Et idem Auctor loquens de personis urbanis salutis propriæ negligentibus, quæ sibi magno rubori, et contumeliae habent se de ipsis interrogari, ait decere Confessarium, ut ipsis sic dicat: « Eia eliciamus unā simul Actus Christianos, dic mecum Deus meus, quia es veritas infallibilis, et quia sancta Ecclesia tu revelasti, credo quidquid Sancta Ecclesia me docet credere; credo præcipue te esse unum Deum, et tres Personas; credo Filium, cum Deus esset, se fecisse hominem, mortuum esse in cruce, resurrexisse, et ad Cœlos ascendisse, et illinc venturum esse omnes iudicaturum ut boni Paradisi gloria fruantur, et mali

» in æterno igne crucientur. » Præterea advertendum id, quod dicit Bened. XIV. in *Constit. 42. de Doctrina Christi* (§. vide in *Bullar. tom. I.*) nempe negandum esse absolutionem pœnitenti, qui culpabiliter neglexit addiscere res fidei scitu necessarias de necessitate tam mediæ, quam præcepti. Sed circa res præcepti, ait posse absolví ignorantem, si verè promittat addiscere, his verbis: « Eò quandoque casu pœnitens absolví potest, quò se vincibilis hujus ignorantiae reum agnoscit, et promittit operam se daturum addiscere necessaria necessitate præcepti. » 2. An superstitiones exercuerit, aut alios docuerit, et si in ipsis aliorum ministerio usus fuerit, quos ad suo peccato cooperandum induxit, quocirca debet rudes admonere, superstitiones nunquam esse licitas, quamvis ex charitate, aut in necessitate fiant. Quæ autem actiones sint nec ne superstitiones, vide in *Opere* (l. 3. ex num. 3.) 3. An unquam olim rubore suffictus in Confessione aliquod peccatum reticuerit? Et hac interrogatione ut plurimum curet sciscitari rudes, et mulierculas, qui raro frequentant Sacramenta, dicendo eis: « Forsan aliquis vitæ anteactæ scrupulus te mordet; cura nunc bene confiteri, dic omnia libenter, noli timeri, omnem scrupulum ab anima tua depone, etc. » Hac interrogatione, aiebat quidam diligens Operarius, à se multas animas à Confessionibus sacrilegis fuisse liberatas. Si autem reperiat jam hujusmodi sacrilegia fuisse patrata, ut de numero certus fiat, interroget quoties, intra hoc tempus, à quo peccare cessavit, confessus sit, et communicaverit? et si quotiescumque confitebatur, vel communicabat, ad sacrilegium advertebat? Contingit enim aliquibus interdum sacrilegè confiteri, præcipue in pueritia, et postea horum obliisci; hi enim non tenentur ad repetendas Confessiones oblivionis tempore factas. Item interroget, utrum scirent se talibus Confessionibus, et Communionebus etiam Præceptum Paschale transgressos fuisse? expedit autem ut hæc interrogatione de sacrilegiis fiat in principio Confessionis, ne si postea fiat, et reperiatur jam commissum sacrilegium, tempus teratur inutiliter in repetenda Confessione, quæ forsitan nihil habet dissimile à præteritis. Oportet autem operam dare, ut qui peccata reticuerint, cognoscant, quam maximum peccatum hoc sit, conculeare nempe pedibus Sanguinem Jesu Christi. 4. Interroget, si pœnitentiae satisficerit? Et si omiserit, an hoc acciderit propter obliusionem, aut quia noluit eam adimplere, aut quia distulit in posterum faciendam, aut ut sibi commutare faceret? et si in ea dilatione putabat peccare? 5. Circa scandala, si induxit alios ad peccandum, aut si ut peccatum exqueretur abusus fuerit ministerio aliorum? Si cooperatus sit peccatis alienis? Tabernarios interroget, si ministraverint vinum illis qui soliti fuerunt inebriari (l. 2. num. 69.)? Mulieres interroget, si verbis parum honestis, jocis, saltibus, risu, aut si fixis oculis aliquem inspiciendo, tunica nimis elevata, aut pectore aperto provocaverint viros ad malas cogitationes? Si munera ab illis ad malum finem data acceptaverint?

23. Circa hanc ipsam materiam scandali, potest interrogare insuper, an pœnitens cooperatus fuerit peccato alicuius; sed Confessarius in hoc debet esse valde peritus, ut dignoscat quando cooperatio sit formalis, et quando materialis. *Formalis* est, cùm cooperatur actuali peccato alterius, ut evenit in fornicatione, aut cooperatur malæ voluntati alicuius, ut si in suam tutelam furem reciperet, quod vulgo dicunt, *guardar le spalle*. *Materialis* autem est, cùm operam suam exhibet actui alicuius ex se indifferenti, illi qui ea abutitur ad malum finem, ut est præbere vinum volenti se ebriare; et hæc potest esse licita, cùm adest justa, et co-operationi proportionata causa. Hoc punctum, quod magni momenti est, et multa consideratione indigens, non mediocris mihi fuit laboris, ut veluti res exigebat expenderetur; observent ideoque rationes, et resolutiones in Opere (*Lib. 2. n. 63. v. Ad distinguendum, et l. 3. n. 571.*) congestas.

24. Circa II *Præceptum* interroget de perjuriis, de votis transgressis, et de blasphemis. Quoad perjuria interroget pœnitentem, si falsum juraverit, et an in judicio, vel extra, quia pejerando in judicio, etiam justitiam læsit, propter quod aliquando tenebitur aut se retractare, aut damnum reficere. 2. Interroget de modo quo juravit, si *per Deum, per Sanctos, per animam*; si enim juravit per conscientiam, aut *per fidem*, quin addiderit *fidem sanctam* aut *Christi*, probabilissimè potest excusari à perjurio (*Tom. 2. l. 3. n. 143.*). Advertatur hîc, multis rudes non apprehendere ut peccatum grave, pejerare per *Sanctos*, cùm alterius damnum non interveniat. Et plerumque, cùm in filios, aut filios, irascentes dicunt, « *per Deum, per Sanctos, per Christum te occidam, si iterum hoc facies*, » non intelligunt tunc pejerare, etiamsi revera minas exequi non intendant; saltem non adver-tunt.

25. Quoad vota facta pariter Confessarius diligenter exquirat à pœnitente, si illud quod emisit, sit verum votum, quia vulgus sæpe confundit desideria, aut proposita cum votis. Ad hæc distinguenda parùm juvabit eum interrogare, ut nonnulli solent, an unquam haberit intentionem se voto obstringendi sub gravi peccato? Siquidem rudes sic interrogati facile negant; satius erit interrogare, si tunc cùm votum emisit, existimat se graviter peccatum fuisse, an non, si postea non satisfecisset; et ita melius cognoscetur, an sub gravi, vel levi se voto obligaverit. Certus de hoc factus Confessarius hoc fuisse verum votum, exquirat, an si ob dilationem putaverit peccare mortaliter, aut judicabat se ab hoc excusari, quia sibi erat propositum illud adimplendi imposterum.

26. Hîc juvat annotare aliqua circa votorum Dispensationem, et Commutationem. Jam sciuntur quinque vota reservata, Religionis nempe, Castitatis perpetuae, et trium peregrinationum, Romam, Jerusalem, et ad S. Jacobum Gallæciæ, non posse nisi à Papa dispensari, dummodo sint absoluta, non autem pœnalia, et conditionata (*Lib. 3. n. 261*). His additæ votum perseverantiae in-

aliqua Congregatione, vel Communitate solitum emitte (prout fit in Congregationibus Missionariorum S. Vincenti à Paulo, et in nostra SS. Redemptoris) quod Benedictus XIV in Bulla *con vocatis*, sub die 25 Novembris 1749. §. 32. sibi reservavit (*Num. 255.*). Alia vota possunt commutari aut dispensari ab Episcopis, qui possunt hanc facultatem alii delegare (*Num. 256.*); aut à Confessariis regularibus (*Lib. 3. n. 257. v. Immo*), aut ab aliis Confessariis per facultatem, Jubilæi, aut alterius privilegii sibi concessam. Loquendo autem de Commutatione, Confessarium monitum esse volo, ne sit scrupulosus circa causam, quia quodlibet rationabile motivum pro causa haberi potest. Sufficiens est, ut ex commutatione voti sit minus periculum transgressionis (*Num. 244. infine.*) nec circa materiam æqualiter subrogandam, etiam non requiritur æqualitas lance libranda, sed sufficit, ut sit æqualis moraliter. Interroget pœnitentem, quæ opera soleat exercere præter debita ex præcepto, aut ad quæ maiorem habeat propensionem, et in ea commutet vota. Commutatio autem securior in omni votorum genere erit frequentia Sacramentorum (*Num. 243.*) Advertat vota perpetua bene posse commutari in temporalia; dummodo adsit debita proportio; et sic etiam realia possunt commutari in personalia; et contra personalia in realia (*Lib. 3. n. 247. v. Notandum.*) Loquendo autem de Dispensatione, ad hanc requiritur causa gravior, nimurum periculum grande transgressionis, magna difficultas executionis, levitas, aut imperfecta deliberatio qua votum emissum est (*Num. 252. et 253.*) Nihilominus semper laudabile erit adjungere hujusmodi dispensationibus aliquam commutationem. Hæc autem Dispensationes et Commutations possunt fieri extra Confessionem, modò facultas non sit concessa sub tali conditione, ut in Jubilæo (*Num. 257. v. Immo*); sed consilii est eas facere in Confessione.

27. Quoad blasphemias interroget, si execratus fuerit in *Sanctos?* et quibus verbis usus fuerit, an dixerit male habeat vulgo, *managgia*, vel *Atta*, aut *Potta*? Etenim dicere *managgia*, certum est esse mortale: *Atta* in se est veniale, quia tale verbum non continet contumeliam, sed aliqui rudes eundem concipiunt horrem ac cùm dicunt *Managgia*, et tunc oportet accipi pro gravi blasphemia, et simul instruere pœnitentem tale effatum non esse blasphemiam. Dicere *Potta* in se esset grave peccatum juxta Idioma Hispanicum, sed in nostro blasphemia non est, cùm nihil aliud significet quam interjectionem indigenant (*Lib. 3. n. 124. v. Neque*). Nihilominus bonum erit exigere numerum, cùm rudes horrem notabiliorum ex hoc concipiunt. Sed cùm tale verbum sit æquivocum et cùm possit accipi in sensu meliori, bene potest animadvertisse pœnitens, quod illud juxta nostram loquelam non est blasphemia, quandoquidem nostri indigenæ non intelligunt certè proferre illud in sensu pejore, id est Hispanorum Idiomatis, sed advertatur simul, ut caveat a scandalo, si unquam adasset.

28. Interroget 2. si execraverit in dies sanctos, nempe Pascham, Natalem, Epiphaniam, Sabbatum Sanctum etc. quod excusari non potest à mortali licet multi rudes clare non apprehendant ut tale, sed quia est dubium, si apprehendunt, an non, investigetur de numero, et hujusmodi blasphemiae accipiuntur ut sunt coram Deo. 3. Interroget, si postquam protulerit blasphemias in Deum, in Santos, aut in dies sacros, immediatè subjunxerit, *si eos ego feci*, aut *excepto Deo*. Etenim illi rudes, qui dicunt ita unico actu, bene notat Auctor Instructionum pro Confessariis Pagorum (*Cap. 5. p. 141.*), saltem excusari à gravi, propter ignorantium, dum non intendunt tunc blasphemiam proferre; et licet in *Opere* (*Lib. 3. n. 124. v. Sic quoque*) dixerim, tale effatum esse veram blasphemiam, quia ad blasphemiam non requiritur intentio execrandi; sed sufficit quod propositio sit in Deum, aut in Santos contumeliosa; nihilominus melius mihi rem consideranti videtur esse probabile hanc non esse blasphemiam, siquidem verus uniuersusque propositionis sensus ab ultimiis verbis designatur; unde bene dici potest præfamat propositionem, integrè acceptam, non importare contumeliam. Sed alter dicendum, si ille postquam verè execratus fuerit, ut malo jam patrato medereretur, diceret *si ego feci*, etc.

29. Notandum 4. quod cum rudes dicant, *maledicta sit fides tua*, vulgo *managgia la fede tua*, non accipitur ut blasphemia, quia non intelligunt fidem Christianam, et nomine *Fidei* potest quoque intelligi fides humana; aliter autem debet judicari si execrarentur in *fidem sanctam*, aut *Christi*. Ita pariter non est mortale maledicere *Mortuis*, nisi nominarentur aut intelligerentur præcisè à proferente Animæ Purgatorii, vel *Mortui* in Christo, aut Animæ Mortuorum. De hoc punto jam in *Opere* (*Lib. 3. n. 130.*) locutus sum: sed quia hoc est punctum ab aliis Auctoribus non discussum, refert illud hic ad trutinam revocare, ut clarius patefiat, utque præsertim alicui *Anonymo* respondeatur, qui in quadam sua *Epistola* mihi contradixit, aliqua objiciens.

Dico autem maledictionem *Mortuorum*, per se loquendo, non esse blasphemiam, neque in se, neque ex relatione illorum, qui eam pronunciant. Non est in se, quia vox, *Mortui*, propriè est terminus *privatus*, qui homines significat vita functos, nunc amplius non existentes; et in tali supposito verbum, *Mortui*, nec Animam, nec corpus importat. Quamobrem loquendo in philosophico rigore, qui *Mortuis* maledicit nemini injuriam irrogat: dum rem maledicit, quæ amplius non existit.

Dicit aliquis; sed hic vox, *Mortui*, accipitur, non ut terminus *Privatus*, sed ut terminus *Analogus*. qui utrique, tam Animæ quam Corpori referri potest. Respondeo primum, quod is qui hoc dicit, loquitur jam de relatione mentis; sed ego loquor de eo quod verbum, *Mortui*, in se importat. Sed adhuc illum sumendo ut terminum *Analogum*, respondeo secundo, quod sub voce, *Mortui*, principaliter, et *in recto* (ut dicunt Philosophi) solum venit corpus quod solum mortuum dici potest, cum anima im-

mortalis sit. Dumtaxat *in obliquo* Anima quæ intellecta venire, nempe Anima Mortui, eo quod olim ipsa forma fuit Corporis illius, cui vitam præbuit. At supposito quod vox, *Mortuus*, principaliter respicit Corpus, et minus principaliter Animam, cum aliquis *Mortuos* nominat, per se loquendo, non de eorum Animabus, sed de Corporibus intelligitur; ut de Animabus intelligatur, opus est, ut ille aut speciatim in sua mente de Animabus loqui intelligat, aut saltē quod alia sermonis verba Animas denotent, prout est illud quod scriptum est in Machabæis (*L. 2.*): *Sancta et salubris est cogitatio, pro Defunctis exorare*. Hic verbum, *exorare*, jam denotat de Animabus Mortuorum fieri sermonem.

Per se igitur loquendo, maledictio *Mortuorum* blasphemia non est. Videamus nunc, an blasphemia sit propter mentalem relationem eorum qui illam proferunt. Et dicimus secundo loco, nequam ex relatione blasphemiam esse quoniam ii qui *Mortuus* maledicunt, ordinariè à consideratione Animarum ipsorum præscindunt. Hic autem Auctor Epistole me improverat, quod distinguere nesciam terminum *Abstractum à Concreto*. *Abstractus*, me instruit, ille est qui formam significat, à subiecto præcisan, prout est pulchritudo, albedo, etc. *Concretus* verò significat subiectum cum forma conjunctum, ut est homo pulcher, charta alba, etc. Hinc dicit vocem, *Mortuus*, significare hominem, qui olim Animæ et Corpore, constabat, sed nunc importat Corpus et Animam disjunctam. Et ex hoc concludit, quod *Mortuus* alicuius Persona maledicens, non solum eorum Corpora, sed Animas etiam maledicit.

Respondeo. Ego non dico quod *Mortuos* maledicens eos considerat tanquam abstractos, scilicet tanquam formas sine subiecto: sed dico quod præscindit à considerandis Mortuorum Animabus, quæ nunc existunt. Aliud est abstrahere, quod est considerare aliquam formam sine subiecto: aliud præscindere, quod est considerare quoddam subiectum, præcisan ab aliqua circumstantia aut qualitate, quæ respici potest. Certum est homines vita functos nunc eosdem non esse, qui vivendo fuerunt. Tunc tot erant personæ Animæ et Corpore conjunctis composite, nunc verò eorum Animæ, et Corpora existunt quidem, sed disjuncta existunt. Quapropter, cum *Mortui* maledicuntur, non ideo necessariò ipsorum Animæ maledicta veniunt, nisi cum illæ specialiter exprimuntur, vel intelliguntur.

Sed denique Auctori Epistola concedamus, quod ipse aggressus est sustinere, nimis quod *Mortuus* maledicere idem sit quam eis maledicere ac si viventes essent. Quero: Ergo qui hominem vivum maledicit, semper lethaler peccat? Omnes DD. aint, *Cajetanus*, *Sotus*, *Molina*, *Grado*, *Azorius*, *Lugo*, et alii cum *Salmanticensibus de Restitut.* c. 4. n. 27. et 28. ex. D. Th. 2. 2. q. 76. a. 4. tum maledictionem in proximum peccatum esse mortale, cum ipsa est formalis, scilicet (ut explicat *Cajetanus*) cum proximo optatur damnum, et damnum grave, quod aliquis illi

imprecatur; non verò cùm maledictio est tantum materialis, nempe sine pravo animo prolatæ. Et quidem in vivente certè corpus et anima simul existunt. Et quare non est mortale? quia qui maledicit homini viventi non semper proximi Animæ intendit male dicere, et contumeliam inferre substantiæ illi, in qua specialiter *Imago Dei* splendet, sed præscindit ab *Anima* respicienda; et ita gravem non committit culpam. Qui *Creaturis* irrationalibus maledicit (docent idem D. Thomas loc. cit. ar. 2. et omnes) si eas respicit in quantum sunt *Creaturæ Dei*, mortaliter peccat, veramque patrat blasphemiam; non verò jam si præscindit ab eis considerandis ut tales, et tantum eis maledicit secundum se consideratis, et quidem omnes ipsæ sunt *Creaturæ Dei*. En quod D. Thomas etiam præcisionem hanc admittit. Ita pariter, qui *Mortuis* maledicit, si maledicit in quantum ad *Animas* eorum, graviter peccat; non autem si præscindit, et *Mortuis* maledicit, quin specialiter *Animas* respiciat. Dicere autem quod omnes qui maledicunt *Mortuis*, omnes jam intendunt etiam eorum *Animas* maledicare, ego et tot aliij Confessarii, pœnitentes interrogando, oppositum comperimus. Tantò magis quod ordinariè isti qui *Mortuis* maledicunt, non jam eos lèdere intendunt, sed vivos quibus ad instar contumeliarum hujusmodi maledictiones dirigunt. Verumtamen hæc est materia facti, quisque Confessarius in hoc, pœnitentem diligenter interrogando, poterit se à dubio eximere.

Dicere autem quod, licet quis solis Mortuorum corporibus maledicere intendat, nec etiam à culpa gravi excusari potest, propter respectum quem Ecclesia habet Corporum Mortuorum, eis incensum præbendo, aqua lustrali aspergendo, et cum pompa sepeliendo: Nescio quomodo quis ob hanc rationem id sudare sibi possit. Nolo in hoc immorari. Paucis me expediam, et dico, prædictæ functiones non sunt quidem exhibitiones aliquujus cultus religiosi erga *Corpora Mortuorum*, sed tantum quædam cære moniæ, quas Ecclesia etiam erga viventes adhibet. Si igitur honor qui fit Defunctis, major non est illo qui vivis exhibetur, nec contumelia major erit. Sed cur (subdit Auctor Epistolæ) leges gravius puniunt qui adversus Cadavera sœviunt? Respondeo: puniunt, non ratione contumelia, sed ratione iniqui animi, qui in tali actione manifestatur, et qui adhuc in occidente Infidelem, aut Hereticum à lege multetur. Alioquin si hoc esset in se gravis Cadaverum *injuria*, ejusdem criminis essent rei qui ob usum Anatomiæ ipsa incident et laniant.

Cæterum id quod concludo est, maledictionem in Mortuos, per se loquendo, nec blasphemiam, nec culpam mortalem esse. Et invenio, quod tres Auctores (jam in Opere citati) qui soli de hoc punto scripserunt, idem pronunciarunt. Præterea, ego pro majori meæ conscientiæ pace, de hoc pluribus doctis Viris Neapolim scripsi, et etiam tribus Congregationibus Presbyterorum sacerdotalium Missionibus addictorum, ubi flos Cleri Neapolitanus existit; et uno exemplo fuerunt responsa omnia meæ sen-

tentiae conformia. Ac P. Sabbatinus (tunc temporis Pius Operarius, nunc dignissimus Aquilæ Prælatus) mihi respondit, cunctos Pios Operarios, tam præsentes quam antiquos, idem uniformiter sensisse. Insuper, cùm quamdam Epistolam de hoc puncto typis dederim, adversus quam postmodum Anonymi Epis tola prodit, de quo supra mentionem jam feci, accepi tanquam certum, utramque scripturam a Nuncio transmissam fuisse ad Summ. Pont. Bened. XIV. qui postquam curam dederit controversiam discutiendi R. P. D. Thomæ Sergio Pio Operario, S. Officii Romæ Consultori (qui nunc suum obiit diem), ipse pariter mecum sensit, maledictionem *Mortuorum* non esse blasphemiam. Et ab alio P. Pio Operario mihi affirmatum deinde fuit, quod idem etiam Pontifex, cognita P. Sergii sententia, ostendit eam approbare.

50. 5. Dubitat an maledicere *Mundo* sit blasphemia. Auctor ipsius Instructionis negavit, sed ego contrarium ostendi (Lib. 3. n. 129. v. Sed hic.); nihilominus dixi, quod si pro *Mundo* intelligeretur *Mundus* qui Deo adversatur, certè non esset peccatum. Sed quia verosimiliter rudes non sic intendunt, sed potius ut creatum à Deo, et de hoc se accusant cum magno horrore, dico probabilius accipendum esse pro culpa gravi. 6. Maledicere *creaturis* insensatis, ut vento, pluvia, annis, diebus, igni, etc., non est blasphemia, nisi hujusmodi *creaturæ* expresse in Deum referrentur, prout si diceretur, *maledictus sit ignis Dei, panis Dei*, etc. Maledicere autem *Paradiso*, aut *Animæ* (quia in *Animæ* splendet specialiter potentia, et *Imago divina*) non est dubitandum quin sit gravis blasphemia (Dict. n. 129.). 7. Maledicere *Dæmoni*, non est mortale, quia maledici solet ut Auctor mali, et Dei inimicus: ideoque in se veniale quidem est, præscindendo ab actu impunitiæ, qui tamen facile comittatur (Ibid. v. *Maledicere*). Dicere autem *Diabolum sanctum*, aut *omnipotentem*, est vera blasphemia, ac gravis; sed imò hæreticalis, si proferretur cum intellectu errore, qui quidem regulariter loquendo non præsumitur. Sed non est blasphemia appellare *Dæmonem potentem*, aut *sapientem*, quia illa natura sua talis est; dummodo hoc non diceretur, ut ei honor præstaretur; aut dicere vulgo, *santo Dia..., santo Diana* (Lib. 3. num. 123. v. Insupex). Interroget 8. quoties et qua occasione blasphemavit; si in ludo, aut in capona, aut venatione, et à quanto tempore versetur in hoc vitio? ut cognoscat si est recidivus, aut si sit in occasione proxima, quam pœnitens teneatur auferre.

51. Interroget etiam si blasphemavit coram filiis, aut famulis; tunc enim, præter blasphemiae peccatum, peccavit etiam scandalo. Demum hic addo cum quodam docto Auctore, blasphematores non excusari à peccato gravi, eò quod propter vim habitus mali, aut vehementer animi commotionem ad iram, non adverterint ad id quod dicebant; quia hi male habituati, licet habent cognitionem minus vivacem alius, qui usum blasphemandi non contraxerunt, tamen semper habent eam actualem cognitionem.

nem sufficientem ad hoc, ut actus sit deliberatus, et graviter peccaminosus. Cum enim ipsi tanti mali non faciunt peccatum, ideo in suo animo nullum hujus sceleris sensum experientur, sicuti perciperet alius, qui esset conscientiae non tam depravatae; et hinc oritur quod in eorum mente, ne signum quidem remaneat actualis cognitionis, quam in peccato habuerunt: aut si vestigium aliquod cognitionis relinquitur, est ita leve, ut interrogati faciliter respondeant se non animadvertisse: sed diligens Confessarius nullam in hoc debet eis praestare fidem; et neque debet ab his sciscitari, an adverterint nec ne, sed accipiendae sunt omnes, ut verae blasphemiae actuales, semper ac ipsi sciebant tales esse.

32. CIRCA III. *Præceptum.* Quoad obligationem audiendi Sacrum diebus festis, interroget pœnitentem, si aliquoties Sacrum omiserit? et si advertit ad omissionem? an dubitaverit tempore quo Sacrum audire poterat? etenim multoties pœnitens ad horam tardam Sacrum audire differens, licet casu repererit Sacrum, et illi interfuerit, nihilominus sine justa causa in periculum illud omittendi se injectit, et de hoc rudes non se accusant. Item si pœnitens se accusabit se Sacrum omisso, interroget de causa, an propter necessitatem, ut accedit famulis qui non possunt gregem derelinquere, aut matribus quæ domi non possunt relinquere pueros, aut conjunctis, qui non possunt relinquere infirmos, aut itinerantibus qui non possunt à comitatu disjungi sine gravi incommode, ut esset subire periculum quod expoliunt a latronibus, aut per viam errant, si soli pergant, etc. (*Tom. 2. l. 3. n. 326.*) ; aut accedit aliqui qui uestes decentes non habeat, quibus in Ecclesia decenter compareat (*Num. 330. v. Bene.*)

33. Quoad opera autem servilia quæ in die festivo prohibentur, interroget si laboravit die festo? et si ille affirmat, interrogetur I. quantum temporis laboravit? et quodnam laboris genus exercuit; nam secundum communiorem Doctores (*Lib. 3. n. 305.*) excusat à gravi laborantem duas horas; imò alii admittunt quid amplius, saltem si labor est de se levus, aut adest aliqua causa notabilior. Si autem pœnitens confitetur se laborasse aliquando plus, aliquando minus, interrogetur quoties laboravit iudicans laborare in materia gravi; sed opus est, ut eum doceat laborare post longum tempus etiam occulte, et animi solatio, ac gratis, etiam esse peccatum. 2. Interrogetur, quare laboravit, an per regionis consuetudinem? an ob necessitatem? Verum est, quod paupertas potest excusare? ut plerumque excusantur pauperes, qui, si non laborant, non possunt se, aut familiam suam sustentare (*Num. 297.*) ; ut etiam excusantur illi, qui die festo uestes resarcint, cum non possint diebus ferialibus (*Ibid.*) Sed oportet rudes ab errore dimovere, qui falso putant posse laborare die festo, cum laboratur pro familia sua, et sine mercede. Multi DD. excusant eos qui laborant, ut fugiant otium, ob quod in probabilis peccandi periculo essent; sed haec opinio non admissa est, nisi in casu rarissimo, in quo tunc vexarentur tentatione ita mo-

lestæ, ut superari non possit, nisi laborando. Nonnulli servi, aut famuli, aliquando coacti sunt à dominis ad frequenter laborandum in festo, et etiam ad Sacrum omittendum: hi tenentur discedere ab hujusmodi dominis, dummodo non se obligarint chirographo servire; aut dummodo justo timore non incutiantur, ne repugnando grave incommodum subituri sint. Et pariter hac sola ratione possunt excusari filii et mulieres ad laborandum in festis eoacti à parentibus, aut viris (*Lib. 3. num. 296.*) Interroget etiam, si in vigiliis, Quadragesima, feria sexta, et Sabbato comedenter cibos vetitos?

34. CIRCA IV. *Præceptum.* Si confitentur Filii, interrogentur 1. Si oderint parentes? quia tunc duplex peccatum commiserunt, contra charitatem nempe, et contra pietatem. 2. Si aliiquid grave fecerint contra eorum præceptum expressum, et in re justa, sicuti esset ne è domo de nocte egredierentur, ne ludis damnosis luderent, ne cum malis sociis, aut cum personis diversi sexus, et similibus versarentur? *Dixi in re justa;* quia circa statu electio nem filii non tenentur parentibus obedire; imò parentes graviter peccarent, si sine justa causa filios ad statum matrimoniale, aut ad statum Ecclesiasticum, aut Religiosum cogerent; aut modis injustis retraherent eos à statu Religioso, quem illi eligere velint. (*Tom. 2. lib. 3. num. 335. v. Præterea, et lib. 4. num. 77.*) 3. Interroget, si irreverentiam adversus parentes adhibuerint, factis, aut imprecationibus, aut injuriis gravibus coram interrogatis: ut esset eos appellando ebrios, bestias, fatuos, latrones, veneficos, scelestos: aut gestus eorum contumeliosè exprimendo, aut aliis verbis proferendo quibus gravem molestiam eis exhibuerint. Vocare autem eos senes, ignaros, stupidos, etc. non debet absolute condemnari de peccato mortali, nisi tunc cum illi graviter offendenterur. Notetur quod cum filii parentum debitam rationem non habuerint, tenentur læsum honorem eis restituere, veniam ab eis postulando, etiam coram nis, in quorum aspectu filii peccarunt. Nonnulli autem Confessarii parùm cauti in eo casu pro satisfactione imponunt filiis, ut cum domum pervenerint, pedes parentum deoscularentur, et absolutos dimittunt; sed illi postea hoc adimplere non curant, et novum peccatum admittunt. Satis est curare ut ante absolutionem hanc veniam possant; sed quin eis imponatur ut pedes, aut manum deoscularentur; quia illi filii, quibus hoc faciendi consuetudo nunquam fuit, difficilè hoc exequuntur. Si autem non possit commodè hic actus ab illis exigi, ut veniam postulent ante absolutionem, non imponatur hoc sub gravi obligatione, sed potius ut consilium insinuetur, dum certe presumuntur, saltem ut plurimum, parentes remittere filiis hanc obligationem, ne filii iterum in Dei offensam incurrant.

35. Si contra confitentur parentes, interrogentur 1. Si negligentes fuerint in filiis educandis, non curando ut Doctrinam Christianam illi docerentur, ut Sacro interessent, Sacraenta frequentarent, pravos socios, et personas alterius sexus vitarent? Item

eos interroget, si scandalo fuerunt illis, in eorum praesentia blasphemando, etc.? Si de excessibus eos non corripuerint, et præcipue si aliquid furati sint? Si permiserint, ut sponsi suarum filiarum domum accederent? Et potissimum si filios secum in eodem lecto retinuerint; aut permiserint pueros et puellas simul dormire? Item si omiserint alimenta necessaria filiis ministrare? Si modis injustis coegerint filios ad statum matrimoniale suscipiendum, vel ut Sacris initiantur, aut aliquam Religionem inviti ingredenterur? nam hoc agentes graviter peccant. Sed de hoc parentes plures nullum sibi scrupulum faciunt, et hinc filii pernicias, et Ecclesiæ maximum detrimentum evenire solet. Interroget etiam dominos, si famulos suos corripuerint, cum blasphemabant, aut præceptio Paschali non satisfaciebant, aut Sacro non intererant, aut dishoneste loquebantur, præcipue messis et videriæ temporibus; Domini enim cum possunt tenentur impedire scanda, quæ tunc committuntur. Interroget etiam viros, si familiæ alimenta ministraverint? Uxores, si viros ad blasphemias provocaverint, et si eos debito matrimoniali defraudaverint? Plerumque de hoc interrogentur uxores, quia multoties propter hoc solum damnantur, et in causa sunt cur etiam viri damnantur, qui cum observent sibi denegari quod debetur, ad mille scelera effrenati decidunt. Nihilominus in hac interrogatione verbis modestioribus, quantum fieri poterit, utetur, v. g. *Esne obediens tuo viro etiam in rebus ad Matrimonium spectantibus? aut habes forsan aliquem scrupulum, qui te mordet circa Matrimonium?* sed hæc interrogatio, ut plurimùm, omittatur cum uxoribus quæ viam spiritualem profitentur.

56. CIRCA V. *Præceptum* interroget pœnitentem, si aliquod grave damnum proximo appetiverit, aut de illius damno se obiecaverit? Et hic notetur, quod si aliquis suo inimico diversa mala exoptaverit, ex. gr. mortem, infamiam, paupertatem, etc., tenetur omnia declarare, et sunt diversa peccata numero distincta, cum ea voluit efficaciter illi inferre: aut si speciatim et in particulari optavit, ut hæc illi acciderent. Alter autem, ut dicunt probabiliter multi DD. (*Tom. 4. l. 5. n. 50. v. Quær. 5.*), si optaverit mala illa sub uno genere mali, nempe ut media ad ruinam appetitam inimico. Et hic est confusio Confessoriorum, in disserendo an imprecações, quæ rudibus esse solent usuales, fuerint peccata mortalia, an venialia. In hoc oportet interrogare in primis pœnitentem, an in illo actu desideravit deliberatè, ut ille succederet; sed hoc non sufficit ad certum judicium faciendum, qua de re opus est, ut postea interroget, si imprecatus fuerit in extraneos, an in propinquos, quia in hos (præcipue in filios, conjuges, aut parentes) raro animus pravus adest. Postremo oportet interrogare de causa, cur eas imprecações protulerit; dum si causa gravis, aut fervens ira intercesserint, facile est tunc etiam pravum desiderium interfuisse. Cæterum non sufficit pœnitenti ad excusandas imprecações, dicere quod tantum in illo actu, ut evenerint, cupiebat; quia hoc jam sufficit ut in

illo actu commissa sit culpa gravis; unde Confessarius tunc perquirat de numero, et judicet de eis saltem ut coram Deo sunt: et quem recidivum in eo vitio repererit, non absolvat, nisi prius resipuerit, aut extraordinarium doloris signum dederit.

57. Interroget 2. Si in proximum intulerit injurias graves et an coram aliis; quia tunc tenetur coram ipsismet restituere illi honorem ablatum, veniam ab eo petendo, aut aliis reverentiae signis dummodo prudenter non præsumatur injuriæ affectum totum remissose (*Lib. 3. num. 984.*): aut quod ab illa publica satisfactione recuset, ne apud se rubor, et apud alios memoria injuriæ acceptæ renovarentur: aut nisi timeretur, ne illo satisfactionis actu iterum odium excitaretur (*Num. 988.*) Si autem injuria fuit secreta, etiam secrete tenetur veniam postulare, secundum veram sententiam (*Num. 985.*) Attamen advertendum est injurias, quibus ad invicem se onerant rudes, licet in se essent graves, nihilominus non esse semper graves inter hujus generis personas, ut cum se appellant latrones, veneficas, meretrices: quia ipsæmet non multi hæc faciunt, nec qui eas audit, fidem præstat; excipe si nominarent res particulares, et complices. Interroget item, si discordias excitasset, zizania disseminando, et referendo uni quæ ab alio audivit.

58. Denique interroget, si odio aliquem habuerit, et ei signa communia amicitiae negavit? Et hic expedit illius dubii, quod inter Doctores movetur, meminisse, utrum offendens offensori tenetur remissionem facere, *Salmant.* dicunt (*Tr. 21. c. 6. n. 18.*) offendum teneri quidem ad remissionem injuriæ, non autem publice poenam, quia hæc in Reipublicæ bonum redundat. Speculativè loquendo, sententia vera est; sed in praxi nunquam mihi fuit animus absolvendi aliquem istorum, qui dicebant se parcere inimico, sed velle ut justitia suum locum haberet, ut scelesti digna factis suis recipieren; nunquam enim mihi suadere potui, quod hujusmodi qui quandoque peccatis onerati accedunt tam ament bonum commune, et justitiam (non jam in alios de-

quentes, sed solum in suis offendores), ut animus eorum sit penitus ab omni vindictæ affectu alienus. Unde in istis facilium est, ut dicunt multi alii DD. (*Lib. 2. n. 29. v. Licet.*), eorum affectum ad bonum commune esse speciosum prætextum simulandi desiderium propriæ vindictæ. Attamen puto posse absolviri injuriæ affectum, primò, si vellet jam remissionem facere, sed prætenderet justè satisficeri in damnis quæ passus est; dummodo offensor non ita esset pauper, ut omnino solvendo non esset; secundò, si remissionem faceret sub conditione, ut offensor longè abasset a Regione, quia filios, aut fratres ætate proiectos, vividos habet; aut quia offensor esset ita insolens, et ad rixas proclivis, ut prudenter timeret, propter sui animi imbecillitatem, illius petulantiam non posse sufferre.

59. CIRCA VI. et IX. *Præceptum.* I. Interrogentur de cogitationibus, num desideraverint, aut morose delectati fuerint de rebus dishonestis; et an plenè ad eas adverterint et consenserint.

Deinde, num concupierint puellas, aut viduas, aut nuptias; et quid mali cum illis se facturos intenderint. In quo advertendum quod rustici, communiter loquendo existimant majus peccatum stuprum, quam simplicem fornicationem: è contrario nesciunt malitiam adulterii, ideo cum iis, qui hujus vitii consuetudinem habent, non expedit eos monere de adulterii malitia, cùm prævidetur monitio parum profutura, sed tantum effectura, ut pœnitens duplice peccato peccet, si carnis concupiscentiis non resistet. De his autem cogitationibus quibus assentiti sunt pœnitentes, sumendum est numerus certus, si haberri potest; sin autem exquiratur quoties in die, vel hebdomada, vel in mense cogitationibus consenserint. Sed si nec etiam id explicare possint, interrogentur, num concupierint singulas mulieres, quæ sibi occurrerunt, vel in mentem venerunt; aut num habitualiter turpiter de aliqua in particuli cogitarint, nunquam pravis consensibus resistando; et an semper illam concupierint, vel an tantum quando ipsam aspicebant. Demum interrogentur etiam, num media apposuerint ad malas cogitationes exequendas; nam, ut diximus in libro (*Tom. 4. l. 5. n. 42.*), tunc illa media, etsi indifferentia, à malitia interna informantur, et ideo explicanda ut peccata externa, sive opera incepta.

40. II. Circa verba obscena, interrogentur 1. Coram quibus, et quoties ita locuti sunt, ratione scandali an coram viris, aut foemini, uxoratis, aut non; pueris, vel adultis? facilius enim scandalizantur puellæ et pueri, quam adulti, præsertim qui in hoc vitio sunt habituati. 2. Quæ dixerint verba; an v. g. nominarint pudenda sexus à suo diversi? hoc enim difficulter excusat à mortali. 3. Num verba protulerint ex ira, vel joco; nam ex ira difficilius aderit complacentia et scandalum. Caveat Confessarius ab absolvendi hujusmodi recidivis in colloquiis turpibus, quamvis dicant se ea protulisse ex joco, nisi prius emendentur, vel signum extraordinarium doloris afferant. 4. Num jactaverint se de aliquo peccato; tunc enim tria peccata frequenter concurrunt, sicilicet magnum scandalum audientium, jactantia de malo commisso, et complacentia de peccato narrato: ideoque interrogandi sunt, de quo peccato in specie se jactarint (*l. 5. n. 26.*) interrogentur etiam, an delectati sunt audire alios inhonestè loquentes, et an tunc adverterint ad correctionis præceptum, putantes eam profutram.

41. III. Circa opera, interrogentur quacum rem habuerint; num alias cum camdem peccarint? ubi peccatum fuerit patratum (ad occasiones removendas); quoties peccatum consummatum; et quot actus interrupti adfuerint, seorsim à peccato: num peccato multum ante consenserint. Nam tunc actus interni interrumpuntur, juxta dicta n. 36. et tum expedit formare judicium, toties multiplicata fuisse peccata, quot morulae somni, distractio- nis etc. adfuerint, prout sunt coram Deo, tantum interrogando de temporis duratione in peccato. Secus, si malum propositum fuerit conceptum per duos vel tres dies ante consummationem

peccati, et intra illud tempus non fuerit retractatum, quia tunc sumitur pro uno numero peccatum; vide dicta *ibidem*.

Se polluentes interrogentur etiam de tactibus impudicis separatis à pollutionibus, et moneantur eos esse mortalia. Item interrogentur, an concupierint, vel an delectati fuerint de copula cogitata cum aliqua, vel pluribus mulieribus, aut pueris; tunc enim tot peccata distincta committunt. Item adverte, quod si quis coiret inter crura aut brachia mulieris, præter peccatum contra naturam, committeret fornicationem inchoatam, sive effectivam, ut dicunt communiter *Filliuc. Tambur. Holz. Spor. etc.* (*l. 3. n. 466. v. Primum, infra ad n. III.*); unde hic duo patraret peccata diversæ speciei, unum contra naturam in effectu, alterum fornicationis in affectu. Circa peccata conjugum respectu ad debitum maritale, ordinariè loquendo, Confessarius non tenetur, nec decet interrogare, nisi uxores, an illud reddiderint, modestiori modo quo possit, putà, an fuerint *obedientes viris in omnibus?* de aliis taceat, nisi interrogatis fuerit. Quæ autem liceant, et quæ vetentur inter Conjuges circa idem debitum; vide quæ fusè dicta sunt in Operè (*Lib. 6. ex n. 900.*)

42. Circa VII. Præceptum. Interroget, si aliquid ab alio surripuerit? et à quo, et an ab uno, aut pluribus? an solus, an cum aliis, et an semel, an pluries? quia si qualibet vice materiam gravem sumpserit, qualibet vice peccavit mortaliter. Si vero materiam parvam sumpserit singulis vicibus tunc non peccavit graviter, nisi ad gravem materiam advenerint; dummodo à principio animum non habuerit pervenienti ad materiam gravem; sed cum materia jam facta est gravis, licet ille graviter non peccavit, tamen sub gravi tenetur ad restitutionem (*Tom. 2. l. 3. n. 533.*); saltem illius ultimæ quantitatis, quæ materiam gravem constituit (*Ibid. in fin.*) Notandum tamen plus materiæ ad constituendam gravitatem in furtis minutis, et majorem requiri, si à diversis sumantur; unde dicitur, quod in furtis minutis, quæ pluribus vicibus diversi facta sunt, duplum requiritur (*Lib. 3. n. 530.*) Et si inter ea notabile intercessit tempus, duorum nempe mensium, tunc furtæ probabiliter non coalescent in materiam gravem (*Ibid.*) Probabiliter autem qui fructus ederent in aliorum vineis, dummodo non sint rari, et magni pretii, possunt excusari saltem à peccato gravi, si foras non exportant in magna quantitate (*Lib. 3. p. 529. Qu. 2.*); in hoc enim rerum genere, quæ nimis sunt expositæ, major quantitas ad gravem materiam constituendam requiritur (*Num. 529.*) Et hac ratione faciliter possunt excusari famuli et famulæ, quæ sibi à Dominis sumunt res comedibilis; modò non sint in magna quantitate, et extraordinariæ (*Lib. 3. n. 545.*) Neque condemnari debent de peccato gravi, qui ligna incidunt, aut pecora ad pastum ducunt in agros communis, licet prohibitum sit; quia tales prohibiciones censentur esse purè pœnales (*N. 529. v. qu. 1. et n. 614. v. 2. Qui in loco.*) Gravitas autem materiæ commensuratur à qualitate personæ cui illatum est damnum; sed hoc fusiù dicussum est in

Opere (Lib. 3. n. 529.) Cùm autem furt a filiis, aut ab uxoribus, requiritur multo major quantitas, ut sint grave peccatum; et raro hi tenentur sub gravi obligatione ad restitutionem. (Num. 539. et 543.)

43. Certius factus de gravi poenitentis obligatione Confessarius, inspicat si pœnitens valeat restituere, licet cum aliquo incommodo: et eum non absolvat, nisi prius restituat, licet ille signa extraordinaria emendationis exhibeat (Lib. 3. n. 682.) Bona enim sunt quidam sanguis, qui à venis non eruitur nisi cum magna vi, et dolore. Unde si restitutio non fit ante solutionem, cum difficultate maxima fiet postea, ut experientia admodum docemur. Potest excipi tantum pœnitens, qui ita meticulozè conscientiæ esset, ut de eo nullus dubitandi locus superesset. Dixi *cum aliquo incommodo*; quia si ille restituendo non esset, quin in gravem necessitatem se conjiceret, id est quin à statu suo, quem justè acquisivit, decidat, tunc ille potest differre restitutionem, dummodo creditor non sit in gravi necessitate. Imò, licet creditor sit in gravi necessitate, probabiliter nec etiam tenetur debitor ad restitutionem, cum ipse pariter in gravi necessitate reperitur; et per restitutionem constituendum esset in necessitate quasi extrema. Hoc tamen intelligitur modò res ablata non extet in specie; et modò creditor præcipue non redactus fuerit ob illud furtum in eam gravem necessitatem (Num. 703.) Curetur saltem tunc nempe cùm potest differri restitutio, suadere pœnitenti, ut identidem paulatim restituat, aut aliquem laborem faciat, aut aliquod donum aliquando creditori offerat.

44. Possibile h̄c non est omnes doctrinas scitu circa hanc materiam restitutionis necessarias, quæ est ita latè patens, et implicita, iterum repete. Observetur propterea quod fusiùs in Opere actum est. Solummodo h̄c lubet pauca annotare, quæ frequenter accident, et quæ magis ad proxim pertinet. Et 1. Cùm aliquis in comitatu aliorum furatum ivit, ad judicium formandum si ipse ad totum damnum teneatur, an non, distinguendum est: si ille merè à sociis inductus fuit, et sine ipso jam furtum accidisset, eodem modo quo accidit, non tenebitur ad aliud restituendum, quād quod ille surripuit. Si autem concorditer (alternis sibi animos incitantibus) ad furandum iverint; tunc quisque tenetur in solidum ad restitutionem (I. 3. n. 579. v. Quær.). Ita in theoria; sed in praxi rudes, præsertim illi qui parùm sunt meticulozè conscientiæ, difficulter suaderi possunt teneri ad restituendum, quod ab aliis acceptum est: et contra domini ipsi contenti sunt de portione illorum ob idipsum, quod si obligantur ad totum, faciliter restituere omniant, non solum quod alii acceperunt, sed etiam quod acceperunt ipsi. Propterea Confessarius ei scire faciat se teneri ad restitutionem, quin explicet quantitatem, restituere faciens quantum sua illius conscientia dictat (Ib. in fin. et Act. Instruct. pro Confessar. Pagorum, c. 8.) 2. Advertendum, neminem teneri ad damnum illatum restituendum, si nihil sibi utilitatis evenit, si illud damnum saltem in

confuso non prævidit (Lib. 3. n. 613. in fin.) aut nisi per Judicis sententiam ad damnum reficiendum mulctatus fuerit (Lib. 1. n. 100. in fin. et I. 3. n. 554. in fin.). 3. Si furtum est incertum, nempe si incerta est persona cui illatum est damnum, obligandus est pœnitens ad restituendum, aut Missas celebrare faciendo, aut eleemosynas pauperibus aut piis locis elargiendo (Lib. 3. n. 589. in fin.); et si ipse pauper est, potest sibi aut suæ familiæ applicare (Num. 672.) Sed si persona est certa, debet huic fieri restitutio; quare mirum quidem est tot reperiri Confessarios tam imperitos, qui, cùm sciatur quis sit creditor, pœnitentibus impomunt, ut de re restituenda eleemosynas erogent aut Missas celebrare faciant. In eo casu ego hanc defendi sententiam (Lib. 1. n. 37. v. Quid si.) pœnitentem iterum teneri ad restituendum, quia fur in omnibus casibus, etiam fortuitis, debet reddere dominum indemnum, nec acquiscere potui opinioni adversæ. Dixi dumtaxat (Lib. 3. n. 534. Qu. II.) quod si furt a essent minuta, licet simul unita ad magnam summam advenirent, et etiamsi domini essent certi, sed diversi, tunc excusarem a peccato gravi eum qui vellet restituere pauperibus, propter rationem ibi allatum: et etiam à veniali, si rationabilis causa adesset, prout si restitutio fieri non posset dominis sine notabili incommodo, aut si aliqui pauperes in ea essent necessitate, ut præsumerentur domini consentire, ut illis fieret restitutio (Num. 595. in fin.). Si quis fraudem multis civibus, sed incertis fecerit per furta minuta ex. gr. vendendo vinum, oleum, etc., mensura detracta, aut pondere imminuto, ego defendi teneri ad restituendum ipsismet cibibus (aut pretium minuendo, aut pondus vel mensuram augendo), et non jam pauperibus loci, ut alii permittunt; licet, jam supra dixi, si pauperibus daret, non peccaret graviter, et ne venialiter quidem, si justa causa accederet (Dict. n. 595). 4. Nostandum, quod si quis rem alienam sumpserit, aut retineret cum præsumptione, quod si à domino eam peteret, libenti animo eam ipsi donaret, is non debet obligari ad restitutionem (Lib. 3. n. 700. v. Quær. h̄c. I.). 5. Neque debet obligari ad restitutionem, qui immemor debiti suo creditori donum merè gratuitum præbuit (Num. 700. v. Quær. II.). 6. Advertendum quod ut pœnitens teneatur ad restitutionem sub culpa gravi, cùm res ablata jam consumpta est, et ille ditior non est factus, opus est primo, ut intercesserit culpa gravis interna contra justitiam commutativam (Lib. 3. n. 550). Præterea requiritur ex sua parte, ut actio externa, sive influxus sit damni causa efficax (Num. 584), et insuper, ut hic influxus sit completus, sive graviter injustus (Lib. 3. n. 551), et ut habeatur moralis certitudo quod ille talis fuerit (Num. 562 et 568). Hoc est id quod ad acceptionem pertinet. Circa autem ad retentionem rei, cùm pœnitens pro se habet probabilem opinionem cum legitima possessione, non potest à Confessario obligari ad restitutionem (Lib. 1. n. 25.); imò qui incepit possidere in bona fide aliquam rem, post diligentiam factam ad veritatem inveniendam, non tenetur ad aliquid restituen-

dum, nisi certus fiat de jure quod proximo competit, ut pluribus locis probavi. Quod si restitutionis obligatio esset certa, sed pœnitens maneret in bona fide, et Confessarius certe prævideret correptionem non profutaram, tunc debet eam omittere, ne per ipsum fiat, ut quod est peccatum materiale, evadat formale cum pernicie illius animæ, ut dicunt DD. (*Lib. 6. n. 614. v. Infer. II.*); vide dicta *sup.* *Cap. I. n. 8. et 9.* Denique quoad obligationem restitutionis ratione contractus, oportet alios consulere, libris studere, et postea decidere. Reliquum est, ut hic advertatur, quod si reperiantur aliqui contractus usu per longum tempus recepti in aliqua regione, ubi præcipue missiones factæ sunt, Confessarius non debet eos condemnare, nisi prius omnibus inspectis circumstantiis: siquidem primo aspectu multi contractus apparent usurarii, aut injusti, sed postea melius rebus perpensis tales non sunt habendi. Circa autem bonorum præscriptionem observa liberum (*Lib. 3. ex n. 504.*).

43. CIRCA VIII. Præceptum. I. interrogetur pœnitens, si aliquem infamaverit? et si id effecerit, falsum delictum ei imponendo, aut verum patefaciendo? et cum delictum est verum, si illud erat occultum, aut publicum in aliquo loco, fama, aut *Judicis sententia?* item interroget, si infamaverit coram uno, an pluribus; et coram quot? item si divulgaverit factum, ut à se cognitum, an ab aliis auditum? Circa autem famæ restitutionem, si delictum quod est patefactum, erat falsum, qui infamiam intulit, tenetur se retractare. Si vero delictum est verum, debet infamiae illatæ propicere meliori modo, quo potest, sine mendacio: dicit ex. gr. *Allucinatus sum, me fecelli, erraoi.* Alii etiam admissunt posse dici, *mentitus sum, æquivocando,* dum omne peccatum est mendacium, ut dicitur in Scripturis. Ego soleo dare consilium, ut dicant: *è capite meo hoc eru'i, vulgo (me l' ho cacciato di capo)*, etiam æquivocando, quia omnia verba è mente (*pro qua accipitur caput*) procedunt. Quod si unquam famæ restitutio probabiliter judicaretur majus damnum quam utilitatem infamato allatura, quia præsumitur res ab hominum memoria effluxisse (ut præsumitur cum famæ obrectatio multo abhinc tempore accidisset, et inde de hac nulla amplius facta est mentio), tunc satius est occasiones captare infamia notatum laudandi in aliqua ejus virtute, ut eum in bonam aliorum opinionem ponat, quam in memoriam revocare res præteritas hac famæ restitutione. Confessarius procuret, ut hujusmodi famæ compensationes, cum commode fieri possunt, ante absolutionem fiant, quia postea difficulter adimplentur: licet hæ minus difficultatis habeant, quam pecuniae restitutio. Denique hic advertatur quod proximi delictum patefacere, tunc propriæ detractio dicitur, et est peccatum, cum intenditur, ut ait S. Thomas (*2. 2. q. 73. a. 2.*), famam alterius denigrare, non autem cum intenditur aliquid damnum vitare, ut esset parentes, dominum, Prælatum certiores facere, ut reus emendetur, aut aliorum damno consultatur. Modò illius damnum esset magni momenti, aut longè mi-

nus damno infamia notati. Observetur id quod habetur in Opere (*Lib. 3. n. 968.*)

46. Circa debitum restituendi alicui honorem ablatum, propter contumeliam ei irrogatam, jam actum est in Præcepto V. num. 36. In hoc Præcepto VIII. DD. etiam agunt de judicis temerariis. Multi rudes se accusant se male de aliquo sensisse. In hoc opus est advertere, 1. Quod cum motiva sufficientia adsunt sic judicandi de aliquo facto, judicium non est temerarium, sed justum, et propterea culpa caret. 2. Quod plerunque hæc non sunt judicia, sed suspicione, in quas domini, et Patresfamilias aliquando tenentur induci, ut aliquod peccatum impediatur, ex. g. ne servi furentur, ne filiae peccent cum viris versando, etc. Tantummodo eos de hoc moneat, ne hujusmodi suspicione sine necessitate cum aliis conferant.

47. Reliquum esset sermonem facere de Præceptis Ecclesiæ, sed de iis, nempe de obligatione audiendi Missam, et de non laborando die festo, jam satis supra diximus num. 32. et 33. Circa jejenum autem, tria in Confessarii memoriam revocamus. I. Non omnes labores excusare à jejuno, sed eos duntaxat, qui multam corporis agitationem causant (*Lib. 3. num. 1041.*) II. Operarios iis solis diebus excusari à jejuno, in quibus actu laborant: aut cum sperant crastina die se laboratores, et non possente nisi die præcedenti comedant (*Ibid. num. 1044.*) III. Non sufficere ad jejuno satisfaciendum extra prandium et cœnam non comedere, aut vespere minus solito cœnare, ut falsè multi credunt: jejuniū enim importat unicam comestionem facere in die; et vespere aliud non permittitur quam simplex collatiuncula octo unciarum juxta communem consuetudinem, aut ad plus decem uncias possunt concedi illi, qui ob majorem exigentiam usus fuisset majori quantitate ordinariam excedente. (*Num. 1025.*) Pauperes vero quibus mane non fuisset cibus sufficiens et non possunt sustentari sola collatiuncula serotina, hi excusantur (*Num. 1033. v. Secundo.*) Quod si vespere hi haberent sufficientem cibum, dicunt DD. hos teneri ad jejuniū, antevertendo coenulam ad meridiem; sed multi alii hoc negant, quia hujusmodi jejuniū incommodo extraordinario esset alius. Observentur quæ in Opere habentur. (*Lib. 3. num. 1034. circa finem.*)

Postquam tale examen à rudibus exegerit, quomodo postea Confessarius se gerere debeat, ut disponat pœnitentem ad dolorem, et adjungat pœnitentiam, jam supra actum est (*num. 10. et 11.*) Sed ante omnia advertat tale examen non negligendum, ubi cognoscitur opus esse, dum invenitur Confessorum major pars in hoc punto deesse.